

Σχέδιο διδασκαλίας εκπαιδευτικού

Τίτλος: Ο Ελληνισμός της Μικράς Ασίας μέσα από τις πέντε αισθήσεις.

Υπεύθυνος: Καψάσκης Βασίλειος, εκπαιδευτικός Π.Σ. - συνεκπαίδευσης, φοιτητής στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα “Δημόσια Ιστορία” του Ε.Α.Π.

Δάρκεια: 7 ώρες

Τάξη: Νηπιαγωγείο

Γνωστικές Περιοχές.

Ιστορία, γλώσσα, προμαθηματικές έννοιες, ευρύτερο ανθρωπογενές περιβάλλον, εικαστικά, μουσική, πληροφορική.

Σκεπτικό σεναρίου - Επιστημονικό/γνωστικό περιεχόμενο.

Έχοντας υπόψη τη σημασία των αισθητηριακών εμπειριών στην ενσωμάτωση νέας γνώσης, έγινε μια προσπάθεια να προσφέρουμε στα παιδιά του νηπιαγωγείου μας μια σειρά από αισθητηριακές εμπειρίες, οι οποίες προσομοιάζουν με αντίστοιχες που είχαν Έλληνες της Μικράς Ασίας στις αρχές του 20ου αιώνα.¹ Δόθηκε μεγάλη σημασία στην αποτύπωση της ζωής του “καθημερινού ανθρώπου” με τις απαραίτητες αναφορές σε σημαντικούς τόπους και πρόσωπα της εποχής.² Μια προσπάθεια για εκδημοκρατισμένη ιστορία που προάγει την ενσυναίσθηση και ανακαλύπτει τους συνδετικούς κρίκους του ξεριζωμού των προσφύγων του 1922 με τους σύγχρονους πρόσφυγες. Η πολυτροπικότητα των ερεθισμάτων, το άνοιγμα στην κοινωνία, η χρήση τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας, υπήρξαν καθοριστικά για την

¹ Αναλυτικά στο Παναγιώτης Ζαβιτσανάκης, «Οι Θεωρίες Μάθησης και η ενσωμάτωσή τους στο Εκπαιδευτικό Λογισμικό», (Διπλωματική Εργασία, Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Δυτικής Ελλάδας, 2018), σ13-46 και στο Μαρία Καμπεζά. ‘Η παιδαγωγική σκέψη του Dewey και της Montessori και η σύγχρονη εκπαιδευτική πρακτική’, Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού 8 (Ιούλιος, 2008):45-49. <https://doi.org/10.12681/icw.18195>.

² Sigurður Gylfi Magnússon, "The singularization of history: social history and microhistory within the postmodern state of knowledge," Journal of Social History 36, no. 3 (2003): 701-704.

επιτυχημένη εφαρμογή του σεναρίου.³ Έγινε προσπάθεια να έρθουν τα παιδιά σε επαφή με την προφορική ιστορία που αφορά το 1922, υπό τη μορφή προσωπικών μαρτυριών από παιδιά και εγγόνια προσφύγων της Μικράς Ασίας, αφού αποτελούν πολύτιμη πηγή πληροφοριών.⁴ Τέτοιες πηγές ενδείκνυνται για την ηλικία, καθώς τα παιδιά δεν έχουν αναπτύξει επαρκώς δεξιότητες ανάγνωσης.⁵

Στόχοι και προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα.

Ο κύριος στόχος του σεναρίου ήταν να συμπαραχθεί με τα παιδιά ένα αφήγημα για την Μικρά Ασία και τον Ελληνισμό της εποχής, απαλλαγμένο από μισαλλόδοξες κορώνες και εθνικούς μύθους. Ένα αφήγημα που χωρίς να αγνοεί τις αποφάσεις πολιτικών και στρατιωτικών προσώπων, εστιάζει στον άνθρωπο και ιδίως στο παιδί καλλιεργώντας τη διαπολιτισμική συνείδηση και ενισχύοντας τη διαπολιτισμική επικοινωνία.⁶ Παράλληλα, μέσα από τις δραστηριότητες του σεναρίου, οι μαθητές καλούνταν να αναπτύξουν μια σειρά από δεξιότητες. Η αναδυόμενη γραφή και ανάγνωση, η ενεργητική ακρόαση, η προσέγγιση προμαθηματικών εννοιών προάγονταν μέσα από τις δραστηριότητες. Άλλοι επιμέρους στόχοι που τέθηκαν σχετίζονται με τη λεπτή και αδρή κινητικότητα, την έκφραση μέσα από το χορό, τη μουσική και τα εικαστικά, την αναγνώριση συναισθημάτων, τον διάλογο και την ομαδοσυνεργατική μάθηση. Τέλος, η καλλιέργεια της φαντασίας, ο ψηφιακός γραμματισμός και το ερευνητικό πνεύμα, καθώς και η χρήση επιμέρους πηγών, μαρτυριών και εμπειριών για την σύνθεση μιας εικόνας για την εν λόγω ιστορική περίοδο.⁷

³ Μαρία Μαυρομάτη, "Νέες τεχνολογίες και διαπολιτισμική εκπαίδευση: μια εφαρμογή στο μάθημα της ιστορίας", (Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2011), σ.281-284 και σ. 297-299.

⁴ Τόσο από ψηφιακές πηγές όσο και από εκ του σύνεγγυς αφηγήσεις.

⁵ Αλέκα Μπουτζουβή και Μαρία Θανοπούλου . . "Η προφορική ιστορία στην Ελλάδα. Οι εμπειρίες μιας δύσκολης πορείας". *The Greek Review of Social Research* 107 (Ιανουάριος, 2002):18-21. <https://doi.org/10.12681/grsr.8870>. και Μαρία Βλαχάκη, "Μνήμη & προφορική ιστορία: εφαρμογές στη σχολική τάξη και το μουσείο", (Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, 2004), σ.86-87.

⁶ Φωτεινή Πετεινάρη, "Η διδασκαλία της Ιστορίας από διαπολιτισμική σκοπιά: Πρόγραμμα Σπουδών και απόψεις εκπαιδευτικών", (Διπλωματική Εργασία, ΑΠΘ, 2013), σ.18-23.

⁷ Μαρία, Μπιρμπίλη, Μελανθία Χριστοδούλου και Ιφιγένεια Κομποπούλου, *Οδηγός εκπαιδευτικού για το πρόγραμμα σπουδών του νηπιαγωγείου*, (Αθήνα: Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής – Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, 2014), σ.126-133.

Οργάνωση της διδασκαλίας και απαιτούμενη υλικοτεχνική υποδομή.

Η συνολική διάρκεια του σεναρίου ήταν 7 ώρες και εφαρμόστηκε σε διάστημα δυο εβδομάδων. Τα υλικά που παρείχε το σχολείο προκειμένου να μπορέσει να πραγματοποιηθεί το σενάριο ήταν: Διαδραστικός πίνακας, laptop, projector, ξύλα κανέλας, βούτυρο, ζάχαρη, αυγά, γάλα, πορτοκάλια, αλεύρι, baking powder, σόδα, χαρτόνια, ξύλινα τουβλάκια. Παράλληλα προσεγγίσαμε τους γονείς των παιδιών, συλλόγους μικρασιατών, καλλιτέχνες, ιστορικούς και άλλους ανθρώπους που θα μπορούσαν να προσφέρουν στο σενάριο. Το σχολείο μας εν τέλει επισκέφθηκε η κα Μαρία Κυρίτση, γραμματέας του συλλόγου περγαμηνών “Ο Άτταλος”, ενώ οι υπόλοιποι καλεσμένοι μας επικοινωνήσαν με τα παιδιά μέσω του υπολογιστή.

Περιγραφή διδακτικής πορείας και δραστηριοτήτων.

Καταρχάς, εστάλη email στους γονείς των παιδιών, όπου πέρα από την ενημέρωση για το σενάριο, ζητήσαμε τα παιδιά να φέρουν και να παρουσιάσουν είτε κειμήλια από τις ιδιαίτερες πατρίδες τους, είτε τραγούδια, παραμύθια, χορούς και ότι μπορεί να ανήκει στον άυλο πολιτισμό. Ανάμεσα στα αντικείμενα που έφεραν τα παιδιά ήταν και μια ποντιακή λύρα, κάτι που μπορέσαμε να χρησιμοποιήσουμε ως αφορμή για να αναφερθούμε στην Μικρά Ασία και τον ξεριζωμό.

Η πρώτη μέρα ήταν αφιερωμένη στην αίσθηση της όρασης. Είδαμε βίντεο και φωτογραφίες της εποχής στον διαδραστικό πίνακα, συζητήσαμε για όσα μας έκαναν εντύπωση στις εικόνες και τα παιδιά, με την εικόνα της Σμύρνης στο μυαλό τους, τη ζωγράφισαν. Στο τέλος τα παιδιά έθεσαν τις απορίες τους, που καταγράψαμε στον ασπροπίνακα της τάξης.

Τη δεύτερη μέρα ασχοληθήκαμε με την ακοή. Αρχικά ακούσαμε τραγούδια της Μικράς Ασίας, από τον Πόντο και τα παράλια. Τα παιδιά είχαν την ευκαιρία να παίξουν με μια ποντιακή λύρα και έναν μπαγλαμά, που έφεραν μαθητές στο σχολείο. Στη συνέχεια τα παιδιά χόρεψαν με τα τραγούδια, μιμούμενα κινήσεις των εκπαιδευτικών. Στο τέλος τα παιδιά έθεσαν τις απορίες τους, που καταγράψαμε στον ασπροπίνακα της τάξης.

Την τρίτη μέρα ήταν η σειρά της αφής. Κατόπιν επικοινωνίας με τον σύλλογο περγαμηνών “Ο Άτταλος”, ήρθε στο σχολείο μας η γραμματέας του συλλόγου, κα Μαρία Κυρίτση, η οποία αφού έκανε μια παρουσίαση με σπάνιες φωτογραφίες, για τη ζωή στην Πέργαμο και τη Σμύρνη πριν το 1922, αλλά και την προσφυγιά, έφερε κειμήλια της οικογένειάς της από τη Μικρά Ασία, τα οποία τα παιδιά κράτησαν και ψηλάφησαν. Η κυρία Κυρίτση, με καταγωγή από την Πέργαμο της Μικράς Ασίας, διηγήθηκε στα παιδιά ιστορίες από την γιαγιά της, η οποία βίωσε την προσφυγιά, κάτι που συνδέεται με την προφορική ιστορία. Την ίδια μέρα, με τη βοήθεια των εκπαιδευτικών της τάξης, βασιστήκαμε σε μια συνταγή του διαδικτύου και φτιάξαμε τα δικά μας σμυρνέικα κουλουράκια. Τα παιδιά έπιασαν τα υλικά, μέτρησαν, διάβασαν, ανακάτεψαν και έπλασαν. Ψήσαμε τα κουλουράκια στο φούρνο του σχολείου και τα παιδιά την επόμενη μέρα τα πήραν μαζί τους, συνοδευόμενα από τη συνταγή που εκτέλεσαν. Ένα παιδί έπλασε κουλούρια μέσα στο σαββατοκύριακο και έφερε τη Δευτέρα για να κεράσει τους φίλους του.

Η τέταρτη μέρα μοιράστηκε ανάμεσα στην όσφρηση και τη γεύση. Τα παιδιά έφτιαζαν ένα χριστουγεννιάτικο στολίδι (δέντρο) από ξύλα κανέλας, ενώ είχαν την ευκαιρία να μυρίσουν και μαχλέπι. Κατόπιν πήραν στο σπίτι τους τα χθεσινά κουλουράκια που είχαν φτιάξει.

Την πέμπτη μέρα ασχοληθήκαμε με βιβλία και κόμιξ που αναφέρονται στην περίοδο. Τα παιδιά ξεχώρισαν το “1914-1922: το χρονικό της μικρασιατικής καταστροφής σε κόμιξ”. Χρησιμοποιώντας την πλατφόρμα learning apps συνδέσαμε περιοχές του χάρτη της Ελλάδας και της Τουρκίας με εικόνες και βίντεο. Μέσα από την αφήγηση και τις εικόνες, τα παιδιά γνώρισαν τους πρωταγωνιστές των γεγονότων και εξέφρασαν τις απορίες τους, που καταγράψαμε στον ασπροπίνακα της τάξης. Τέλος κάναμε ένα φύλλο εργασίας όπου τα παιδιά κόλλησαν πάνω στον χάρτη τις περιοχές όπου το Ελληνικό στοιχείο ήταν έντονο πριν το 1922.

Το Σάββατο που μεσολαβούσε υπήρξε επικοινωνία με τους συντελεστές του “1914-1922: το χρονικό της μικρασιατικής καταστροφής σε κόμιξ”, Σπύρο Θεοχάρη και Χρυσανγή Σακελλαροπούλου, οι οποίοι δέχτηκαν να απαντήσουν σε μια διαδικτυακή συνέντευξη σε ερωτήσεις των παιδιών. Μετά από έρευνα, ήρθαμε σε επαφή με τον

Ozan Özdemir, Τούρκο οργανοποιό, που ζει σήμερα στη Σμύρνη. Ο Ozan είχε την ευγενή καλοσύνη να μας δείξει το χώρο εργασίας του, Music Museum of Izmir. Στη συνέχεια μας μίλησε για τα κοινά που έχουν οι μουσικές παραδόσεις Ελλάδας και Τουρκίας, αλλά και για τη δουλειά του, απαντώντας έτσι και σε ερωτήσεις που είχαν θέσει τα παιδιά στην τάξη. Τέλος, μιλήσαμε και με τον Σπύρο Οικονόμου, ο οποίος ασχολείται ενεργά με τα δικαιώματα των προσφύγων και είναι αυτόπτης μάρτυρας διασώσεων και δομών φιλοξενίας. Η συζήτηση αυτή βοήθησε στην σύνδεση του προσφυγικού του 1922 με το σύγχρονο. Όλα τα παραπάνω έγιναν μέσω της πλατφόρμας Zoom σε μορφή συνέντευξης.

Τη δεύτερη βδομάδα προβλήθηκαν στον διαδραστικό πίνακα οι συνεντεύξεις. Τη Δευτέρα οι συντελεστές του “1914-1922: το χρονικό της μικρασιατικής καταστροφής σε κόμιξ”. Την Τρίτη ο Ozan Özdemir. Μέσα από τον διάλογο μαζί του τα παιδιά είχαν την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με την προφορική ιστορία της περιοχής, καθώς ο Ozan Özdemir μοιράστηκε κάποιες τοπικές ιστορίες από τη Σμύρνη σήμερα. Η μετάφραση από τα αγγλικά στα ελληνικά έγινε με τη βοήθεια των εκπαιδευτικών. Την Τετάρτη ο Σπύρος Οικονόμου, ο οποίος βοήθησε τα παιδιά να συνειδητοποιήσουν ότι το προσφυγικό είναι ένα διαχρονικό πρόβλημα και ότι οι πρόσφυγες της Μικράς Ασίας έχουν πολλά κοινά με τους σημερινούς πρόσφυγες.

Την Πέμπτη ασχοληθήκαμε με τις περιοχές όπου εγκαταστάθηκαν οι πρόσφυγες του 1922, με ιδιαίτερη έμφαση στην Αθήνα και τον Πειραιά. Μας είχε μιλήσει σχετικά την προηγούμενη βδομάδα η κυρία Κυρίτση, από τον “Άτταλο”. Τα παιδιά προσπάθησαν στη συνέχεια να ανακαλύψουν μέσα στο κρυπτόλεξο ονόματα από περιοχές που φιλοξένησαν πρόσφυγες.

Την Παρασκευή, που ήταν η τελευταία μέρα του σεναρίου, προτιμήσαμε να συζητήσουμε σχετικά με το 1922 και την προσφυγιά. Τα παιδιά μίλησαν για αυτά που τους έκαναν εντύπωση και η μέρα έκλεισε με την κατασκευή σπιτιών, με ξύλινα τουβλάκια, για όλα τα παιδιά. Τα νήπια έγραψαν σε ένα χαρτόνι τη φράση “ΣΠΙΤΙ ΓΙΑ ΟΛΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ” συνδέοντας την ιστορική μνήμη με την ενσυναίσθηση και την αλληλεγγύη στο σήμερα.

Τελικά παραγόμενα

Με το σενάριο να στρέφεται κατά κύριο λόγο στα πολιτισμικά χαρακτηριστικά, τα ήθη, τα έθιμα και τη ζωή των Ελλήνων της Μικράς Ασίας, οι μαθητές προσωποποίησαν την εικόνα του πρόσφυγα. Επιπροσθέτως, καθώς το σενάριο προέβλεπε την ενεργή εμπλοκή των μαθητών στις δραστηριότητες και την επαφή τους με πολυτροπικό υλικό, οι μαθητές συνέδεσαν τις νέες πληροφορίες με υφές, χρώματα, ήχους, γεύσεις και μυρωδιές, καθώς και τα πρόσωπα, τόσο των ανθρώπων που μας βοήθησαν στην εκπλήρωση του σεναρίου, όσο και τα πρόσωπα που συναντήσαμε σε φωτογραφίες, σκίτσα και βίντεο που αναφέρονταν στην εποχή.

Τέλος, τα παιδιά απέκτησαν μια σφαιρική εικόνα για τη ζωή των προσφύγων του 1922 στη Ελλάδα και μπόρεσαν να τη φέρουν σε αντιπαραβολή με τους σημερινούς πρόσφυγες, κάτι που συμβαδίζει με την προαγωγή ενός συμπεριληπτικού, ανοικτού σχολείου και, κατ' επέκταση, μιας ανοικτής κοινωνίας.

Αξιολόγηση του σχεδίου - Αναστοχασμός

Το εκπαιδευτικό σενάριο, παρ' όλους τους περιορισμούς που θέτει η υλικοτεχνική υποδομή του σχολείου, η ηλικία των μαθητών και η έλλειψη κονδυλίων για την οικονομική υποστήριξη σχολικών εκδρομών, ενέπλεξε γονείς, φορείς και ειδικούς προκειμένου τα παιδιά να έχουν, στο μέτρο του δυνατού, μια σφαιρική εικόνα της ζωής των Ελλήνων της Μικράς Ασίας στις αρχές του 20ου αιώνα. Δόθηκε έμφαση στα πολιτισμικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά και στην όσμωση των πολιτισμών, κάτι που αφορά και τη διαπολιτισμική εκπαίδευση. Μέσω δραστηριοτήτων που βασίζονταν σε όλες τις αισθήσεις, το ενδιαφέρον των παιδιών ήταν αμείωτο καθ' όλη τη διάρκεια του σεναρίου. Ιδανικά, θα θέλαμε να εντάξουμε κάποιες επισκέψεις σε μουσεία, κάτι που δεν κατέσται δυνατό για οικονομικούς λόγους.

Βιβλιογραφία - Δικτυογραφία

Βλαχάκη, Μαρία. “Μνήμη & προφορική ιστορία: εφαρμογές στη σχολική τάξη και το μουσείο”. Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, 2004.

Ζαβιτσανάκης, Παναγιώτης. «Οι Θεωρίες Μάθησης και η ενσωμάτωσή τους στο Εκπαιδευτικό Λογισμικό ». Διπλωματική Εργασία, Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Δυτικής Ελλάδας, 2018.

Καμπεζά, Μαρία. 2008. ‘Η παιδαγωγική σκέψη του Dewey και της Montessori και η σύγχρονη εκπαιδευτική πρακτική’. Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού 8 (Ιούλιος):39-52. <https://doi.org/10.12681/icw.18195>.

Μαυρομμάτη, Μαρία. "Νέες τεχνολογίες και διαπολιτισμική εκπαίδευση: μια εφαρμογή στο μάθημα της ιστορίας". Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2011.

Μπιρμπίλη, Μαρία, Μελανθία Χριστοδούλου και Ιφιγένεια Κοντοπούλου, *Οδηγός εκπαιδευτικού για το πρόγραμμα σπουδών του νηπιαγωγείου*. Αθήνα: Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής – Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, 2014.

Μπουτζουβή, Αλέκα και Μαρία Θανοπούλου . . “Η προφορική ιστορία στην Ελλάδα. Οι εμπειρίες μιας δύσκολης πορείας”. *The Greek Review of Social Research* 107 (Ιανουάριος, 2002):3-21. <https://doi.org/10.12681/grsr.8870>.

Magnússon, Sigurður Gylfi. "The Singularization of History : Social History and Microhistory within the Postmodern State of Knowledge." *Journal of Social History* 36, no. 3 (2003): 701-735. [doi:10.1353/jsh.2003.0054](https://doi.org/10.1353/jsh.2003.0054).

Πτεινάρη, Φωτεινή. “Η διδασκαλία της Ιστορίας από διαπολιτισμική σκοπιά: Πρόγραμμα Σπουδών και απόψεις εκπαιδευτικών”. Διπλωματική Εργασία, ΑΠΘ, 2013.